

Justiitsminister Lea Danilson-Järg „Õiguse eest seisja“ tunnustusauhinna üleandmisel 6. oktoobril 2022

Austatud õigusteadlased, lugupeetud juristid, head kohalviibijad!

Mul on hea meel täna siin õigusteadlaste päevadel, mis on pühendatud põhiseaduse 30. aastapäevale, anda justiitsministeeriumi poolt üle „Õiguse eest seisja“ tunnustusauhind. Selle auhinna traditsioon sai alguse 2018. aastal. Tänavu anname auhinnad üle juba kolmandat korda. Aga enne, kui asume auhindu üle andma, tahaksin asetada selle auhinna tähenduse ka õigusteadlaste päevade peateema konteksti.

Nagu me kõik teame, sai tänavu suvel Eesti põhiseadus 30-aastaseks. 28. juunil 1992 toetas rahvahääletusel uut põhiseadust 92 protsenti hääletanutest. Niisugust üksmeelt pole meil varem ega hiljem olnud. Säärasele tavatule üksmeele pandi alus aasta varem, kui ülemnõukogu kuulutas 20. augustil 1991 Eesti taas iseseisvaks ja moodustas kõigi poliitiliste jõudude koostöös Põhiseaduse Assamblee, kus olid võrdselt esindatud ülemnõukogu ja Eesti Kongressi saadikud.

Põhiseaduse Assamblee alustas 1991. aasta sügisel tööd oludes, mis võimaldavad tõmmata hämmastavaid paralleele tänapäevaga, kuid olid siiski kordades hullemad kui praegu. Venemaa oli lõpetanud kütusetarned Eestisse ja valitsus arutas kriisiistungitel tervete Tallinna linnajagude evakueerimist, sest inimesi ähvardas surnukskülmutamine. Kütusekriisile järgnes toidupuudus. Mannat, riisi, makarone, jahu, suhkrut ja isegi soola jaotati ainult talongikaubana. Inflatsiooni mõõdeti sadades protsentides ja lõpuks kadusid müügilt isegi leib ja piim.

Ometigi suutsid meie põhiseaduse loojad isegi niisugustes oludes tõusta argipäevast kõrgemale, vaadata tühjadest polettidest kaugemale ja ületada ka erimeelsused. Nad rajasid meie riigile vundamendi, kuhu aeg pole suutnud uuristada ainsatki pragu. Loodud põhiseadus on meid hästi teeninud kõik need 30 aastat ja loodetavasti teeb seda veel aastakümneid.

Meie põhiseadus on tugev ja püsib vankumatult, sest selle keskmes on inimene. Täpsemalt öeldes: vaba inimene. Kõigepealt tuleb inimene, siis kodanik, ja alles siis kõigi oma institutsioonidega riik, mis ei kõrgu inimese kohal, vaid on inimese teenistuses ja kaitseb tema vabadust. Niisugune oli ka meie põhiseaduse loojate unistus Eestist.

Aga vabadus ei tähenda siin mõistagi kõikelubatavust, vaid on alati piiratud teiste inimeste vabaduste ja õigustega. Või nagu kirjutas juba 155 aastat tagasi Jakob Hurt: „Prii inimene ei ole mitte see, kes kõigiti omapääd elab, mingisugusest säädusest, ei inimeselikust ega jumalikust ei hooli. Oleks seesugune inimene prii inimene, siis peaksime tunnistama, et kurjategijad ja hulgused üksinda täiesti priid on.“

Sama põhimõtte kehtib ka võimude lahususe ja tasakaalu puhul, mis on õigusriigi alustalaks: iga võim – nii seadusandlik, täidesaatev kui kohtuvõim – peab olema piiratud teiste võimude õiguste ja vabadustega.

Seda paradoksi, et vaba saab inimene olla üksnes riigis, kus kõikide instutsioonide ja inimeste vabadused ja õigused on piiratud, tasub eriti rõhutada nüüd, kus me iga päev kuuleme ja näeme, milliste koletute kuritegudeni on viinud Ukraina rahva õiguste ja vabaduse jalge alla tallamine Venemaa poolt. Aga see ei alanud tänavu 24. veebruaril ega isegi mitte 2014. aastal, nagu sageli räägitakse. See algas palju varem. See algas siis, kui ühel endisel KGB ohvitseril õnnestus seadustele vilistades koondada Venemaal enda kätte kogu võimutäius ja saavutada piiramatu vabadus.

Austatud kuulajad!

President Lennart Meri on öelnud, et põhiseadus on nagu nähtamatu kilp – kuni ta meid kaitseb, seni ei pane me teda tähele. Venemaa ja Ukraina sündmusi jälgides näeme seevastu hästi, mis juhtub siis, kui see kilp puruneb ja õigusriik lakkab olemast või pole seda kunagi olnudki. Suurrahvas on siis ohtlik teistele, väike aga iseendale.

Seepärast peame just praegu oma riigi alustalade eest eriliselt hoolt kandma. Tormistel aegadel kipub kindel pind jalge alt hõlpsasti kaduma. Sõjast tingitud kriisiga saab õigustada ju peaaegu kõike. Aga mis siin sõjas rääkida - isegi pandeemiat oleks ju valitsusel palju lihtsam tõrjuda, kui saaks inimesi sundkorras vaksineerida ja vastalisi vabalt töölt vallahandada.

Mul on väga hea meel, et Eesti juristid on ka rasketel aegadel õigusriigi põhimõtetele kindlaks jäänud. Et kohtud on õigust mõistnud sõltumata sellest, millised viirused parajasti möllavad. Et advokaadid on süüdistatavaid kaitsnud ja prokurörid on kriminaalasju algatanud või ka algatamata jätnud sõltumata sellest, millised poliitilised tõmbetuuled Toompeal puhuvad.

Õiguse eest seisja auhind annab meile täna hea võimaluse tehtud tööd esile tõsta ja tunnustada. Auhinna andjate suureks rõõmuks esitati tänavu kandidaate rohkem kui kunagi varem, nii et tunnustust saavad jagada veel paljud järgmisedki justiitsministrid. Aga nagu te isegi hästi mõistate, ei tunnusta me täna siin ainult kolme väljapaistvat õiguse eest seisjat. Meie tänased laureaadid ei saaks õiguse eest seista, kui poleks vundamenti, millel seista. See vundament on kõigi meie juristide ühise töö vili ja õiguse eest seisja auhind on teatud mõttes tunnustus kõigile meie õigusteadlastele ja juristidele.

Ma tänan südamest teid kõiki selle suurepärase töö ja meelegindluse eest. Eesti õigusriik on teie kätes: hoidke ja kaitske teda hästi ka edaspidi! Eriti suur tänu aga „Õiguse eest seisja auhinna“ saajatele, kelle kohe varsti välja kuulutame, ja kes on eriti silmapaistvalt panustanud Eesti õigusriigi püsimisse ning arengusse. Aitäh teile!